

Barne- og likestillingsdepartementet
Postboks 8036 Dep
0030 Oslo

Deres ref.
200902447-/ELR

Vår ref.
09.01.02/inho

Dato
Oslo, 23. desember 2009

Innstilling fra Graverutvalget, NOU 2009:14 "Et helhetlig diskrimineringsvern" – høringsuttalelse fra HivNorge.

Vi viser til departementets brev datert 26. juni 2009 og høringsbrevet. Herved følger høringsuttalelse fra HivNorge til utredningen og lovforslaget som Graverutvalget har lagt frem.

HivNorge er en interesseorganisasjon som ivaretar hivpositive og aidssykes rettigheter og interesser i samfunnet, samt at vi fungerer som talerør for organisasjonens enkeltmedlemmer. HivNorge tilbyr også juridisk rådgivning til mennesker som lever med eller som er berørt av hiv.

Vi finner det hensiktsmessig å innlede høringsuttalelsen med noen kommentarer knyttet til det å leve med hiv og diskriminering av hivpositive i Norge i 2009. Kommentarene baseres på erfaringer fra vår rådgivningstjeneste og Fafos to rapporter. Kunnskaps- og holdningsundersøkelsen "Fortsatt farlig å kysse? Kunnskap om og holdninger til hiv" Fafo-rapport 2008:21 og levekårsundersøkelsen "Fra holdninger til levekår. Liv med hiv i Norge i 2009" Fafo-rapport 2009:13.

Det er over 25 år siden den første hivpositive ble diagnostisert i Norge og det lever ca 3500 mennesker med hiv i Norge i dag. På tross av mange år med viruset har vi ikke klart å bekjempe myter og fordommer knyttet til det å være hivpositiv. Dette bekreftes i kunnskaps- og holdningsundersøkelsen. Denne undersøkelsen er også nevnt i Graverutvalgets utredning. På side 139 er følgende å lese: "Fafo gjennomførte i 2008 en undersøkelse om folks holdninger til hiv. Denne viser at til tross for at den norske befolkning har meget gode kunnskaper om hiv, samt hvordan viruset smitter eller ikke kan smitte, har noen fremdeles fordommer og negative holdninger til kvinner og menn som lever med hiv." HivNorge finner grunn til å påpeke at Graverutvalget her presenterer funnene fra undersøkelsen med faktiske feil. Fafo sin undersøkelse viste at den norske befolkning hadde mangelfull kunnskap om hvordan hiv ikke smitter. Undersøkelsen viser også klart at nordmenn er forholdsvis liberale i synet på hivpositive og deres rettigheter, men dette gjelder kun så lenge problemstillingene ikke kommer nært opp til den enkelte. Med en gang hiv kan bli en del av den enkeltes hverdag blir vi straks mer restriktive. 60 % av Norges befolkning mener at hivpositive må være forpliktet til å informere arbeidsgiver om status. Halvparten av Norges befolkning mener at hivpositive må akseptere endrede arbeidsoppgaver av hensyn til de øvrige ansatte. HivNorge mener at dette er oppsiktsvekkende og nedslående funn 25 år etter at hiv ble en del av vårt liv, også i Norge.

Det er en sammenheng mellom manglende kunnskap og diskriminering, dette påpekes også av Graverutvalget. Diskriminering av mennesker som lever med hiv skjer på to ulike grunnlag.

Det hyppigst forekommende er ubegrunnet smittefrykt som fører til at en som lever med hiv opplever å få en annen behandling enn en som er hivnegativ. En stadig tilbakevendende problemstilling fra vår rådgivningstjeneste er hivpositive som nektes time hos tannlegen når de forteller om status som hivpositiv. Enkelte som lever med hiv opplever at de etter hvert får fysiske plager på grunn av viruset. Dette kan også være grunnlag for diskriminering og tilsvarende antatt nedsatt funksjonsevne på grunn av hiv kan føre til diskriminering.

Graverutvalget påpeker i sin utredning at vi mangler forskningsbasert kunnskap om når og i hvilken grad hivpositive diskrimineres. Fra vår rådgivningstjeneste vet vi at diskriminering skjer, det er imidlertid flere utfordringer knyttet opp til det å tallfeste når og i hvilken grad det forekommer. Den største utfordringen er at svært få av våre medlemmer ønsker å påklage en diskriminerende episode. Årsaken til dette er frykt for at det skal bli kjent at man er hivpositiv. De avviser vårt tilbud om bistand til påklaging da de ikke ønsker sitt navn på nok et dokument som samtidig sier noe om hivstatus.

At få hivpositive er åpne om status fikk vi stadfestet i levekårsundersøkelsen. Her kom det frem at så mange som seks av ti har fortalt til færre enn ti at de lever med hiv. Når man ikke forteller om status vil man heller ikke oppleve diskriminering på grunn av hiv. Dersom flere hadde vært åpne om status så ville det utvilsomt vært flere diskriminerende episoder.

Dagens diskrimineringsvern

Tilgjengelighetsloven trådte i kraft 1.januar 2009 og hivpositive er omfattet av det vern loven gir. Som påpekt innledningsvis er det to former for diskriminering mennesker som lever med hiv kan oppleve. For det første gjelder dette ubegrunnet smittefrykt, for det andre diskriminering på grunn av at kroppens funksjoner er svekket etter mange år med viruset. Vi leser lovtekst og forarbeider dit hen at diskriminering på begge disse grunnlag vil innebefattes av loven. Syseutvalget var opptatt av at definisjonen på hvem loven skulle beskytte skulle gjøres så vid som mulig. Dette ble gjort for å sikre at ikke en for snever definisjon av hvem som var beskyttet skulle hindre at diskriminerende episoder ikke ble rammet. Diskriminering på grunn av ubegrunnet smittefrykt er ikke i kjerneområdet av lovens ordlyd, at det er omfattet fremgår imidlertid blant annet av Ot.prp. nr.44 s. 113. Det som her omhandles er trakassering, men definisjonen av "nedsatt funksjonsevne" er den samme som for lovens § 4 om diskriminering. Departementet påpeker i Ot.prp. følgende: "En hiv-smittet arbeidstaker kan bli utsatt for trakassering som følge av uberettiget frykt for smitte, for eksempel i forbindelse med felles toalett eller felles kjøkken".

Graverutvalgets forslag

HivNorge vil innledningsvis påpeke at vi frykter at vernet mot diskriminering for hivpositive blir for dårlig dersom Graverutvalgets forslag blir vedtatt uten klargjøring.

Utvalget påpeker at fortolkningen av "nedsatt funksjonsevne" slik denne er å forstå etter tilgjengelighetsloven og dens forarbeider også i en ny lov skal gjelde. På tross av dette problematiserer utvalget diskriminering på grunnlag av ubegrunnet smittefrykt for hivpositive. Kapittel 12.11.4 og kommentarene til § 4, på s. 342, må forstås dit hen at diskriminering på grunn av ubegrunnet smittefrykt skal falle innunder sekke kategorien "andre lignende vesentlige forhold ved en person". Vi forutsetter i det følgende at dette er hva Graverutvalget har ment.

Dersom dette blir stående som gjeldende rett vil hivpositive ha et vern gjennom "nedsatt funksjonsevne" dersom det er fysisk reell eller antatt svekkelse som fører til diskrimineringen. Dersom det er ubegrunnet smittefrykt som er grunnlaget for diskrimineringen vil det være sekkekategori som skal anvendes. Å skulle forholde seg til to ulike lovgrunnlag er etter HivNorges mening uholdbart. Uansett om det er fysisk svekkelse eller smittefrykt som er årsak til den negative forskjellsbehandlingen er hiv fellesnevneren og det må behandles likt.

HivNorge vil også påpeke at ordvalget "forhold ved en person" gir assosiasjoner til noe som er knyttet opp til en identitet. Det er vår påstand at det å være hivpositiv ikke naturlig dekkes av denne ordlyden. Hiv er en medisinsk diagnose og vi bruker mye tid i vår organisasjon på nettopp dette aspektet. Det er dessverre slik at det å bli hivpositiv i alt for stor grad knyttes opp til en identitet og ikke til det medisinske aspektet. Det er viktig at lovverket ikke ytterligere er med på å forsterke misforståelsen av det å være hivpositiv som en del av identiteten.

Dersom Graverutvalgets forslag blir vedtatt som lov vil hivpositive, etter vår mening, få et svekket vern. For det første vil bruk av sekkekategori på diskriminering på grunn av ubegrunnet smittefrykt føre til at den særskilte regelen om omvendt bevisbyrde i § 28, 1.ledd ikke kommer til anvendelse. For det andre vil diskriminering på grunn av ubegrunnet smittefrykt ikke gi den diskriminerte rett til oppreisning og erstatning etter § 29, 1. og 2.ledd. Graverutvalgets forslag innebærer også at arbeidsgivere ikke har en plikt etter § 26, 1.ledd til å arbeide for likestilling for mennesker som lever med hiv. Sett hen til det tidligere refererte resultatet fra kunnskaps- og holdningsundersøkelsen burde det være opplagt at dette ikke kan aksepteres.

Hvorfor et vern mot diskriminering er viktig for mennesker som lever med hiv.

Som påpekt innledningsvis har vi levd over 25 år med hiv i vårt samfunn og vi har ikke klart å avlive fordommer og myter. Det er også en utfordring at mennesker som lever med hiv ikke er åpne om status. Vi vet at diskriminering av hivpositive forekommer, spesielt ser vi dette i helsevesenet da hivpositive er åpne om status der. Når ikke engang de som man skulle forvente at har kunnskap klarer å håndtere denne pasientgruppen er det for HivNorge klart at hivpositive trenger et vern mot diskriminering.

For at mennesker som lever med hiv skal kunne være åpne er det viktig at de vet at de er vernet mot diskriminering dersom dette er resultatet av åpenhet. Vi kan ikke oppfordre mennesker til åpenhet dersom de risikerer å stå uten virkemidler dersom de blir negativt forskjellsbehandlet. Det er viktig at mennesker som lever med hiv og er redde for å fortelle om status vet at dersom resultatet blir diskriminering så har de beskyttelse mot dette i lovs form.

Det må også påpekes at for at vi skal kunne bekjempe og jobbe effektivt forebyggende mot hiv så må stigmaet som er knyttet til det å leve med hiv reduseres. Det er en sammenheng mellom diskriminering og stigma. Arbeidet mot stigma forutsetter en tydelighet i forhold til at diskriminering ikke aksepteres. Et lovverk som beskytter fullt mot diskriminering er i denne sammenheng åpenbart viktig.

Mye av den negative forskjellsbehandlingen mennesker som lever med hiv opplever kan knyttes opp til manglende kunnskap. Det er derfor også av stor viktighet at det forebyggende

aspektet vektlegges. Arbeidsgivere og det offentlige må ha en plikt til å arbeide forebyggende slik at negativ forskjellsbehandling på grunn av hiv ikke forekommer.

Det er i denne sammenheng også på sin plass å påpeke at Regjeringen i år la fram en nasjonal hivstrategiplan, "Aksept og mestring". Ett av to hovedmål er definert slik: "Alle som lever med hiv skal sikres god behandling og oppfølging uansett alder, kjønn, seksuell orientering og/eller praksis, bosted, etnisk bakgrunn og egen økonomi". Målene er videre presisert i åtte delmål. Delmål to lyder: "Redusere stigma og diskriminering knyttet til hiv". Barne- og likestillingsdepartementet er som ett av seks departement gitt et særskilt ansvar for oppfølging av denne planen. HivNorge vil påpeke at dersom myndighetene mener alvor med denne planen er det et minimumskrav at mennesker som lever med hiv gis et fullt vern mot diskriminering gjennom et nytt felles lovverk om diskriminering.

HivNorge forventer følgende av departementet:

HivNorge mener at hivpositive må gis et vern på lik linje med alle de "sterke" diskrimineringsgrunnlagene uavhengig av om det er smittefrykt eller reell eller antatt fysisk svekkelse som fører til diskrimineringen. Det er etter vår mening uakseptabelt at regelen om omvendt bevisbyrde, erstatning og arbeidsgivers plikt til forebyggende arbeid ikke skal gjelde ved ubegrunnet smittefrykt. Vi mener derfor at departementet må presisere at diskriminering av hivpositive på grunn av ubegrunnet smittefrykt omfattes av diskriminering på grunn av "nedsatt funksjonsevne". Som påpekt av Syseutvalget rammer denne diskrimineringsbestemmelsen også samfunnsskapt barrierer, hvilket manglende kunnskap om når hiv ikke smitter må kunne antas å være.

Et minimumskrav er at departementet klargjør hva rettsstillingen for hivpositive skal være på dette feltet. Vi oppfatter Graverutvalgets forslag som uklart og det kan ikke overlates til domstolene å trekke en klargjørende grense da dette vil føre til at rettstilstanden for hivpositive vil bli uklar i lang tid.

Vi mener også det er uakseptabelt at hivpositive skal dekkes delvis gjennom "nedsatt funksjonsevne" og delvis gjennom sekke kategorien. Dersom dette blir løsningen må departementet vurdere å gi sekke kategorien rettigheter på lik linje med de sterke diskrimineringsgrunnlagene.

Med hilsen

Evvy-Aina Røe/s/
Generalsekretær

Inger-Lise Hognerud
Juridisk rådgiver